

اسلیمی

هدف‌های رفتاری: پس از پایان این فصل هنرجو باید بتواند:

- ۱- ساختمان اسلیمی (بند اسلیمی، سر اسلیمی، سربند) را توضیح دهد.
- ۲- سراسلیمی را طراحی و توسازی نماید.
- ۳- انواع سربند اسلیمی را طراحی نماید.
- ۴- انواع ترکیب‌بندی سراسلیمی و سربند را بر روی بند اجرا کند.
- ۵- انواع اسلیمی را نام ببرد و طراحی کند.
- ۶- ترکیب‌بندی‌های مختلفی از انواع اسلیمی، سربندها و بندها، را طراحی کند.

اسلیمی

بند اسلیمی

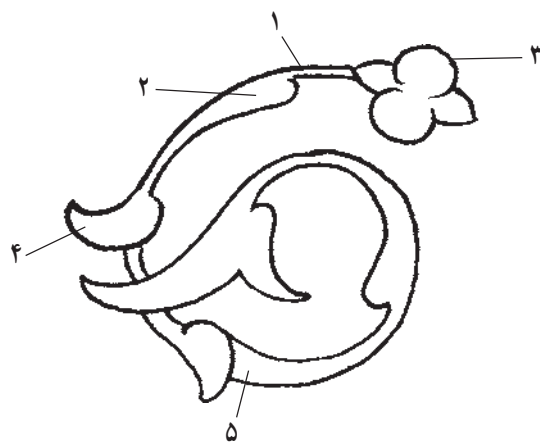
یادآوری: با توجه به اینکه روش طراحی و اجرای بند در اسلیمی و ختایی تفاوتی ندارد کلیه‌ی تعاریف و روش اجرای بند در بخش ختایی، در این بخش نیز صدق می‌کند.

سر اسلیمی: در دروس گذشته توضیح داده شده که طبیعت و آنچه در آن است دست مایه‌ی طراحان و هنرمندان بوده و هست. هنرمندان طراح با الهام از طبیعت و تغییر آن، طرح‌هایی را ویژه‌ی فرهنگ و هنر ملی و دینی خود به وجود می‌آورده‌اند. آنچه در بخش ختایی آورده شد، از طبیعت الهام گرفته شده بود. ولی کاملاً منطبق با طبیعت نبوده و نیست اما مصداق طبیعی دارد، مانند گل‌ها، غنچه و برگ‌ها ...؛ ولی در طراحی اسلیمی‌ها مصداق واضح طبیعی وجود ندارد بلکه طرح اسلیمی آنقدر خلاصه و تغییر یافته است که مثال‌های ارائه شده همگی ثابت می‌کند که باید با دقت و احتیاط از آن سخن گفت. به طور مثال، سراسلیمی ممکن است از درخت سرو، یا بادام، دندان بعضی از حیوانات وحشی و یا عاج فیل اقتباس شده

ساختمان اسلیمی

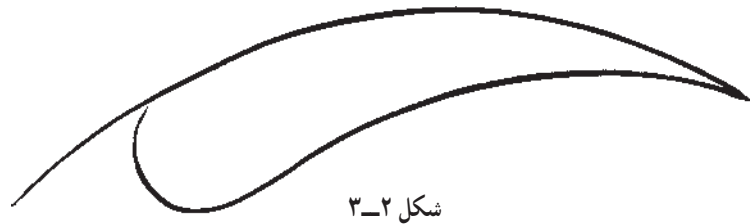
ساختمان اسلیمی از پنج قسمت تشکیل می‌شود:

- ۱- بند اسلیمی
- ۲- سر اسلیمی
- ۳- سربند اسلیمی
- ۴- زایده
- ۵- سر اسلیمی زائده‌دار

شکل ۱-۳

باشد (سراسلیمی بر دو نوع ساده و زایده دار است).

شکل ۲-۳

مصادیق طبیعی طرح همراه با نمونه‌ی آن :

شکل ۳-۳

روش طراحی سراسلیمی

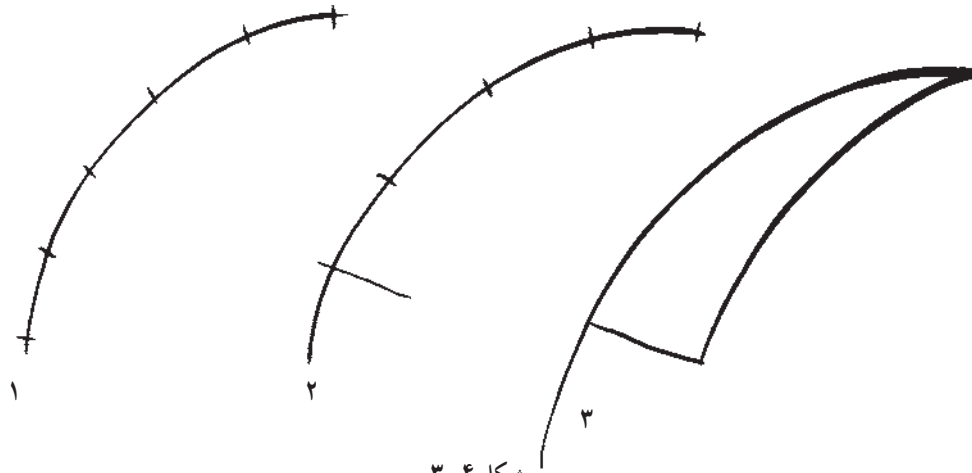
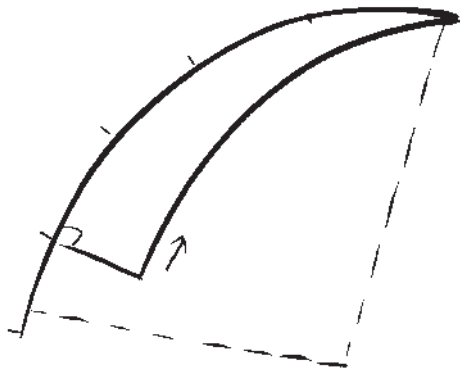
۱- ترسیم منحنی به اندازه‌ی تقریباً $\frac{1}{4}$ دایره ؛

۲- تقسیم منحنی به پنج قسمت مساوی ؛

۳- ترسیم قاعده‌ی اسلیمی به نسبت $\frac{1}{5}$ و قائم بر منحنی

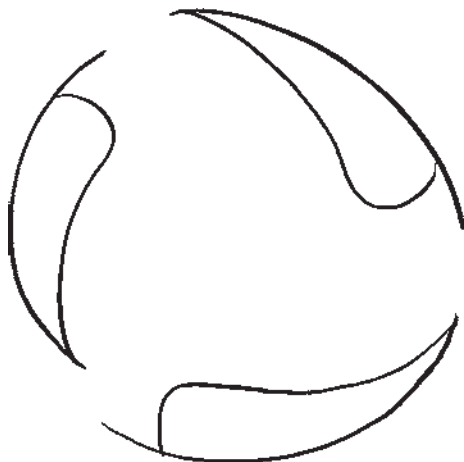
(مطابق شکل) ؛

۴- ترسیم منحنی پایین (مطابق شکل).

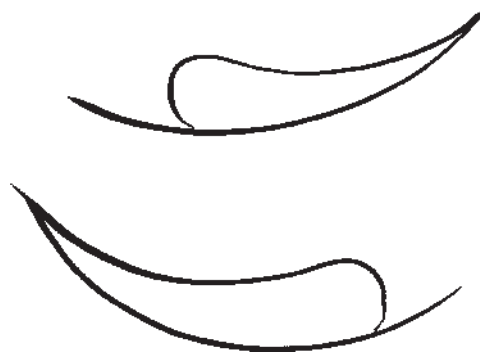
شکل ۴-۳

سپس برای کسب توانایی بیش تر و درک جهات مختلف، حرکت طرح آن را از جهات دیگر نیز تمرین نمایید.

شکل ۳-۶

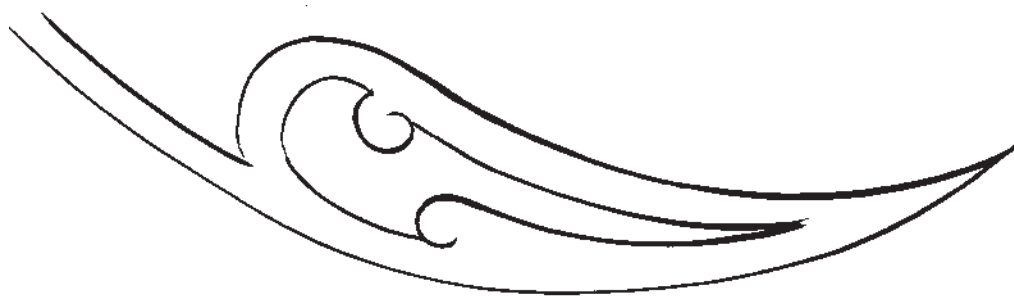
برای آمادگی بیش تر، طرح فوق را ابتدا از یک جهت، بدون استفاده از مراحل گفته شده تمرین کنید.

شکل ۳-۵

- ۱- ظرافت و دقت در طراحی نقوش اسلیمی بیش تر می شود.
- ۲- موجب ایجاد تنوع در نقوش اسلیمی می گردد.
- ۳- کاربرد نقوش را متنوع تر می سازد.

توسازی (ساخت و ساز درون اجزای اسلیمی):
توسازی، یکی از شیوه های ساخت و ساز داخلی فضاهای خالی اجزای اسلیمی است که با این روش:

شکل ۳-۷

تذکر: عناصر تشکیل دهنده ی توسازی، همان اشکال و در ساخت و ساز فضاهای خالی درون نقوش اسلیمی به کار اجزای خود اسلیمی است که در اندازه ی کوچک تر و ظریف تر می رود.

شکل ۳-۸ سر اسلیمی زائیده دار

مراحل طراحی سر اسلیمی زائده دار :

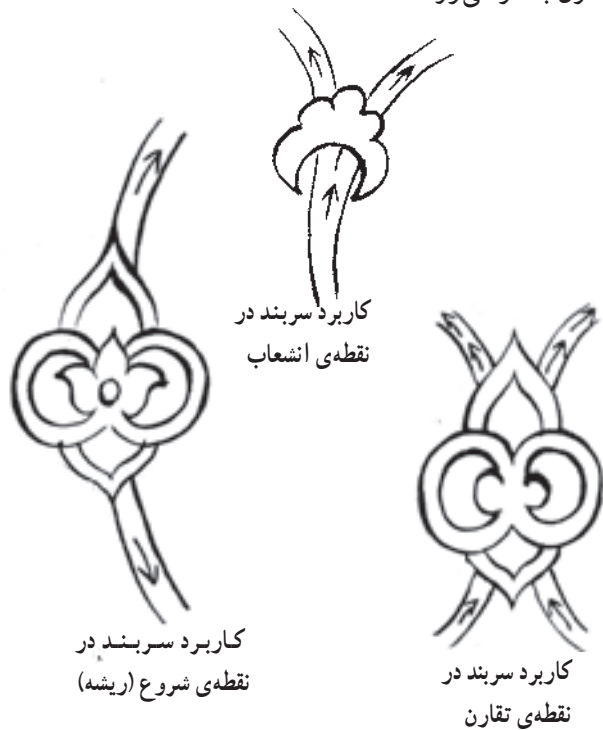
سر بند اسلیمی

سر بند، نقشی است که برای اتصال، استحکام و پوشانیدن بندهای اسلیمی در نقطه‌ی شروع، نقطه‌ی انشعاب و نقطه‌ی تقارن به کار می‌رود.

شکل ۹-۳

روش طراحی و ترکیب بندی سر اسلیمی بر روی بند :

کاربرد سر بند در نقطه‌ی انشعاب

کاربرد سر بند در نقطه‌ی شروع (ریشه)

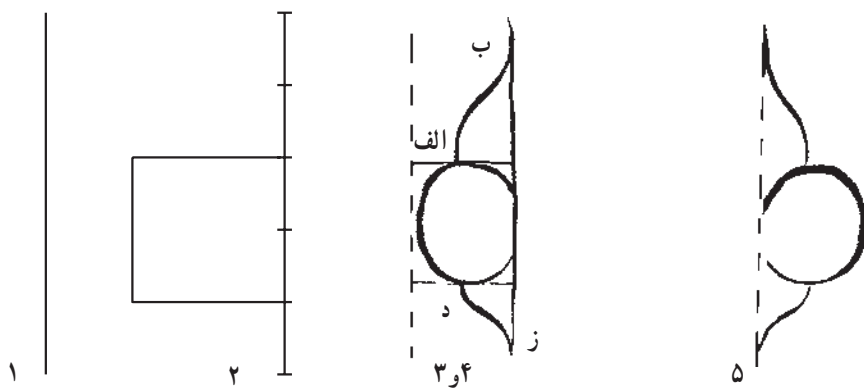
کاربرد سر بند در نقطه‌ی تقارن

شکل ۱۱-۳

شکل ۱۰-۳

انواع سر بند: سر بندها دارای اشکال گوناگون اند. در این جا روش طراحی ۴ نمونه از آنها ارائه می‌شود:
الف - روش طراحی سر بند اسلیمی لوزی
۱- ترسیم خط قرینه؛

شکل ۱۲-۳

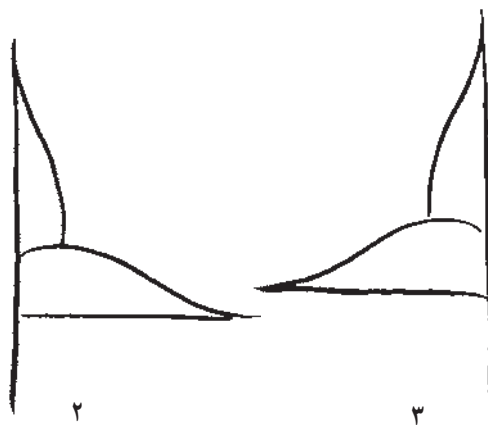
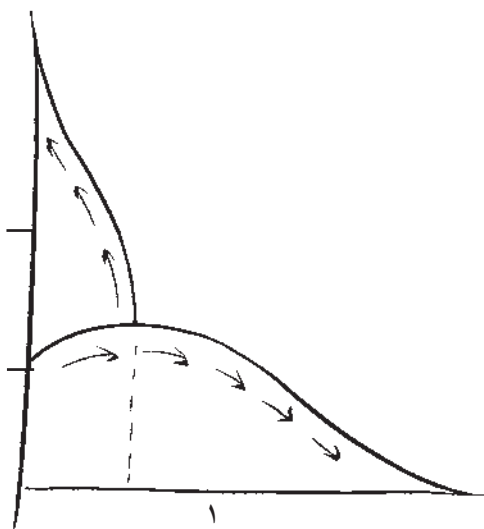
شکل ۳-۱۴

ب - روش طراحی سربند مثلثی

۱- ترسیم دو خط متقاطع با زاویه 90° به اندازه‌ی یکدیگر و ترسیم و تقسیم آن‌ها به سه و چهار قسمت مساوی (مطابق شکل)؛

۲- طراحی خطوط براساس تقسیم‌بندی و جهات حرکت خطوط؛

توجه: در سربند مقابل، خطوط با توجه به حرکت و گردش حرف S طراحی می‌گردد.

شکل ۳-۱۵

شکل ۳-۱۶

۲- تقسیم خط به پنج قسمت مساوی و ترسیم دو خط قائم بر خط تقارن به اندازه‌ی یک و نیم برابر واحد تقسیم شده‌ی خط؛

۳- ترسیم بیضی براساس فضای به دست آمده

۴- اتصال نقطه‌ی (الف به ب) و (د به ز)

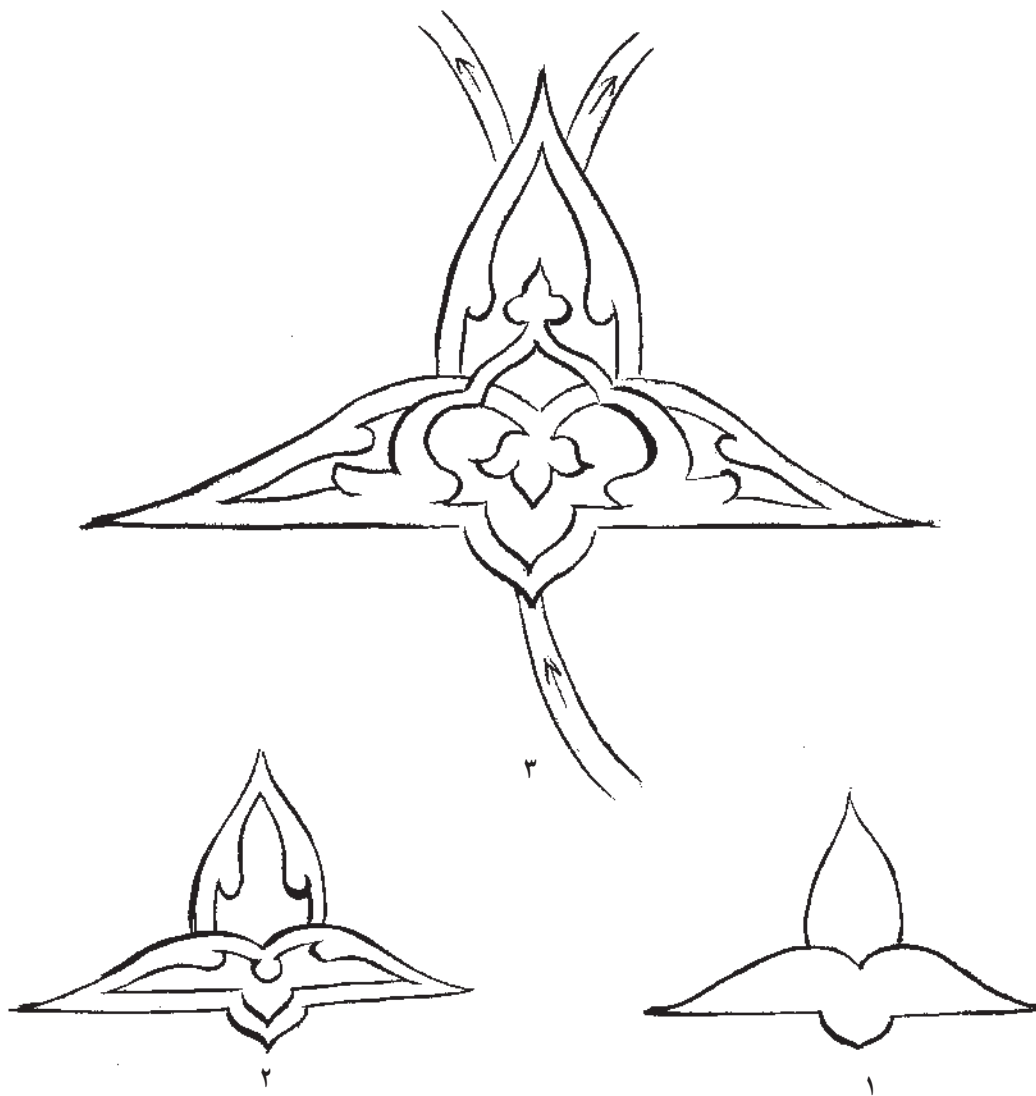
تمرین برای کسب مهارت بیشتر در طراحی شکل بالا بدون استفاده از روش تقسیم‌بندی، ضروری است.

۵- برای تکمیل طرح و شناخت تصویری آن، بخش قرینه‌ی طرح را نیز به همان روش طراحی و تمرین کنید.

شکل ۳-۱۳

تمرین: نیمه‌ی مقابل طرح را مشابه تمرین ارائه شده طراحی کنید. در ضمن شما برای طراحی اشکال قرینه‌ای، معمولاً در اجرای یک جهت از طرح، موفق‌تر هستید. از این رو برای ایجاد توانایی یک‌سان در دست و فکرخویش، لازم است قسمت دیگر طرح بیشتر تمرین گردد تا توانایی شما در ارائه‌ی یک طرح و یا نقش کامل، به حد قابل قبولی برسد.

شکل ۱۷-۳

شکل ۱۸-۳

ج - روش طراحی سربند لاله‌ای: (این سربند را «بته جقه‌ای» نیز می‌نامند.)

قرینه شکل را مطابق دستور و روش گذشته کامل کنید و با مشاهده‌ی کامل شده، نوع و نام شکل مشخص می‌گردد.

۱- ترسیم زاویه‌ی ۹۰ درجه و تقسیم آن به سه قسمت

۳۰ درجه‌ای

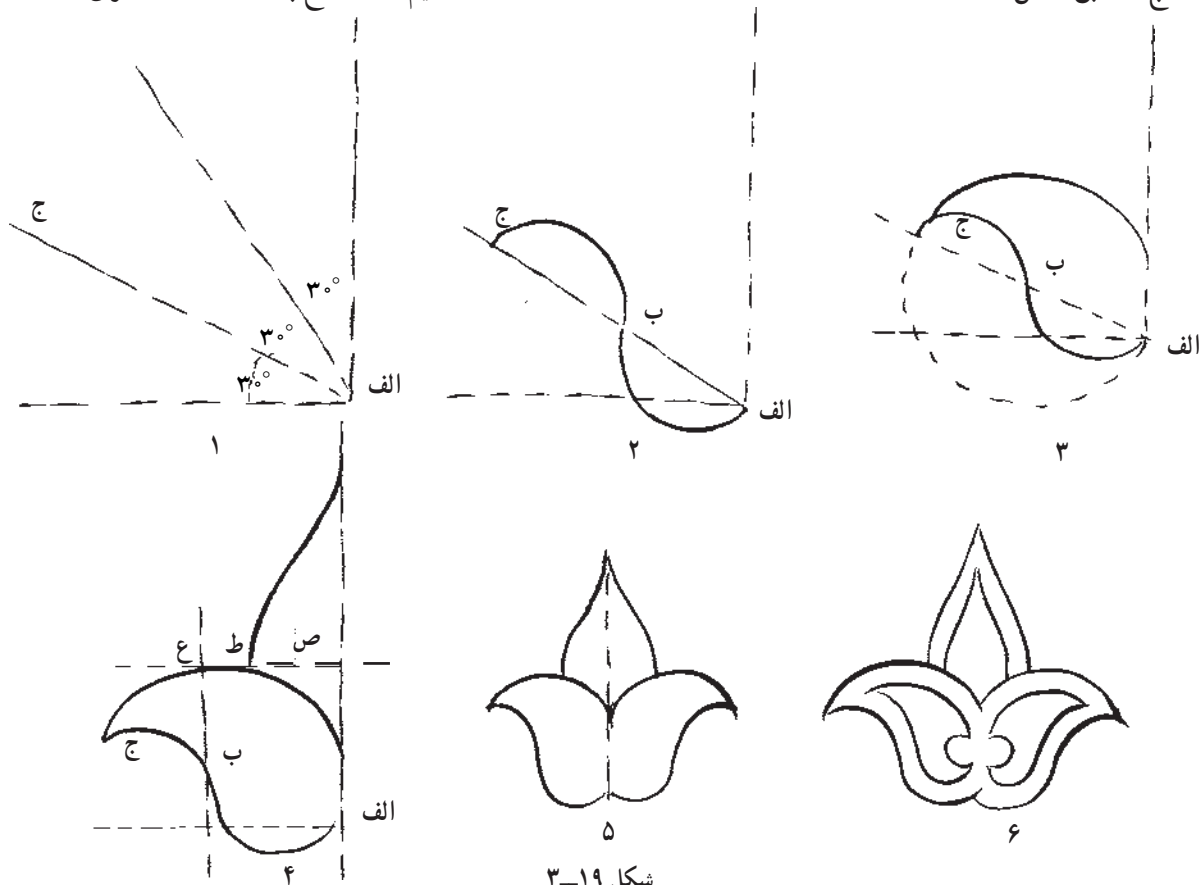
۳- ترسیم قوس الف، ع، ج (مطابق شکل)

۴- ترسیم و تعیین فاصله‌ی خط الف، د، س برابر با

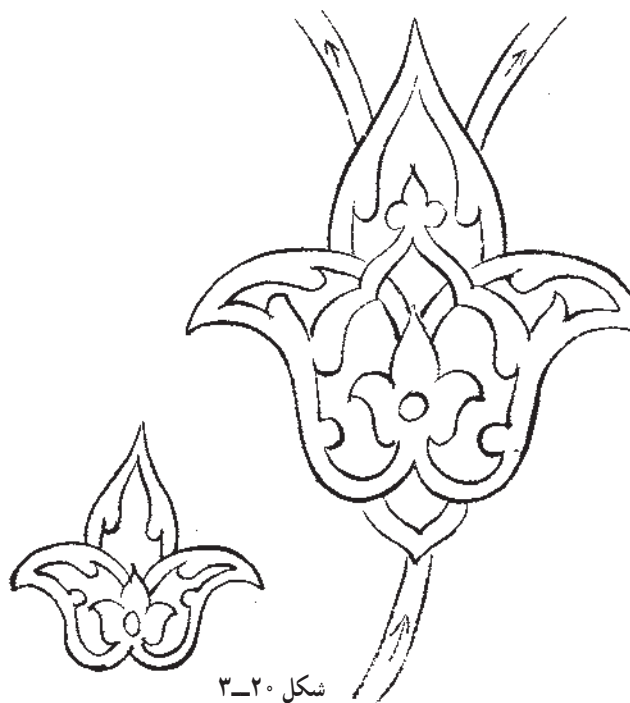
۲- طراحی دو منحنی معکوس و مساوی روی خط یکدیگر.

۵- تقسیم خط د، ع به سه قسمت مساوی

الف، ج (مطابق شکل)

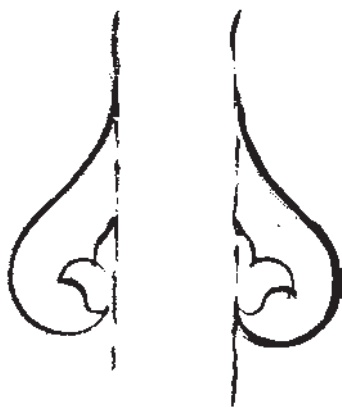

شکل ۱۹-۳

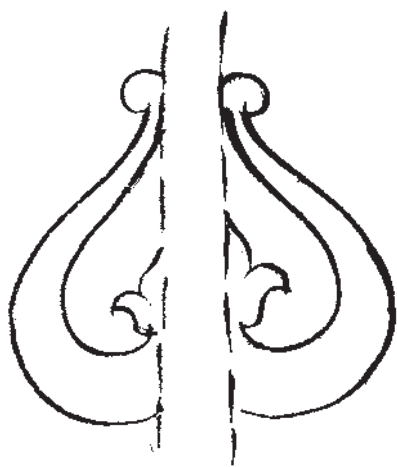
شکل ۲۰-۳

۶- ترسیم خط ط، س (مطابق شکل صفحه‌ی قبل)
 د- روش طراحی سرپند صنوبری: این سرپند به دلیل لطافت و زیبایی خاصی که دارد و شکل کلی آن، که شبیه برگ درخت صنوبر است، به نام سرپند صنوبری معروف است.

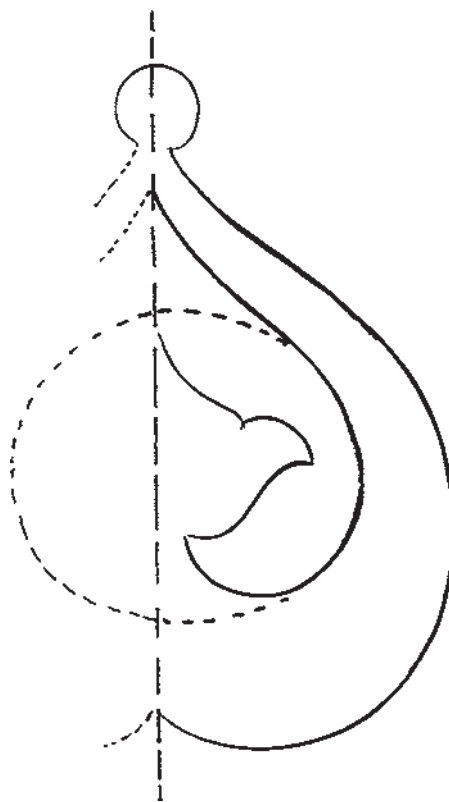
شکل ۲۱-۳

- ۱- ترسیم خط قرینه؛
- ۲- ترسیم دایره (مطابق شکل)؛
- ۳- طراحی قسمت پایینی و بالایی طرح؛
- ۴- طراحی سرپند کوچک داخلی؛
- ۵- طراحی قسمت بیرونی (مطابق شکل).

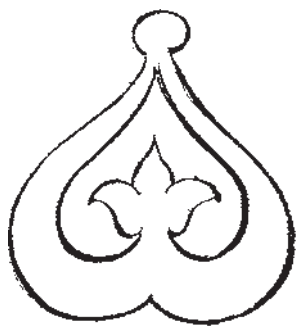

شکل ۲۳-۳

طراحی قرینه‌ی شکل، مطابق روش طراحی سرپندهای گفته شده تمرین گردد.

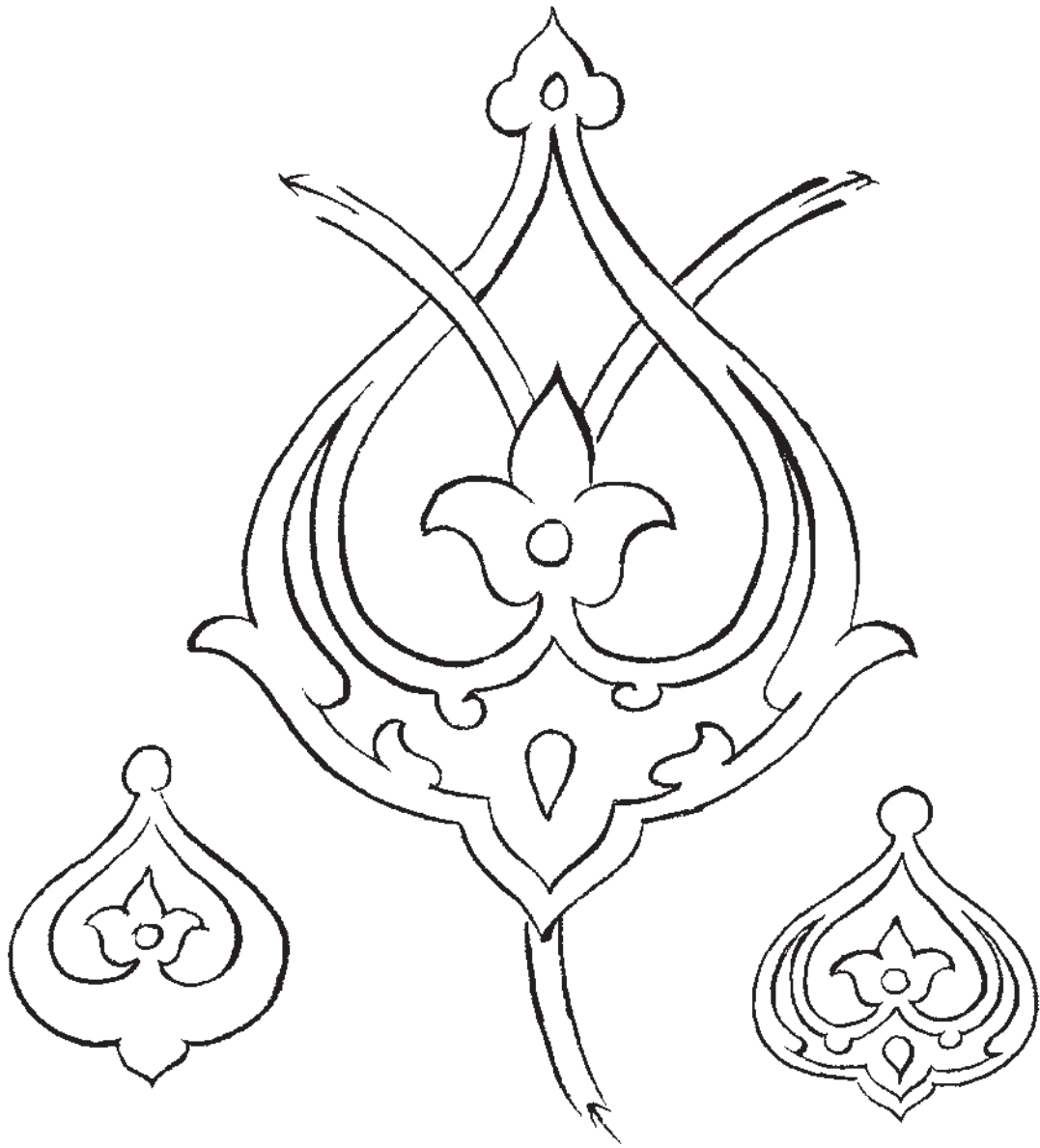
شکل ۲۲-۳

شکل ۲۴-۳

۱- به این سرپند «قلب» یا «دل» هم گفته می‌شود.

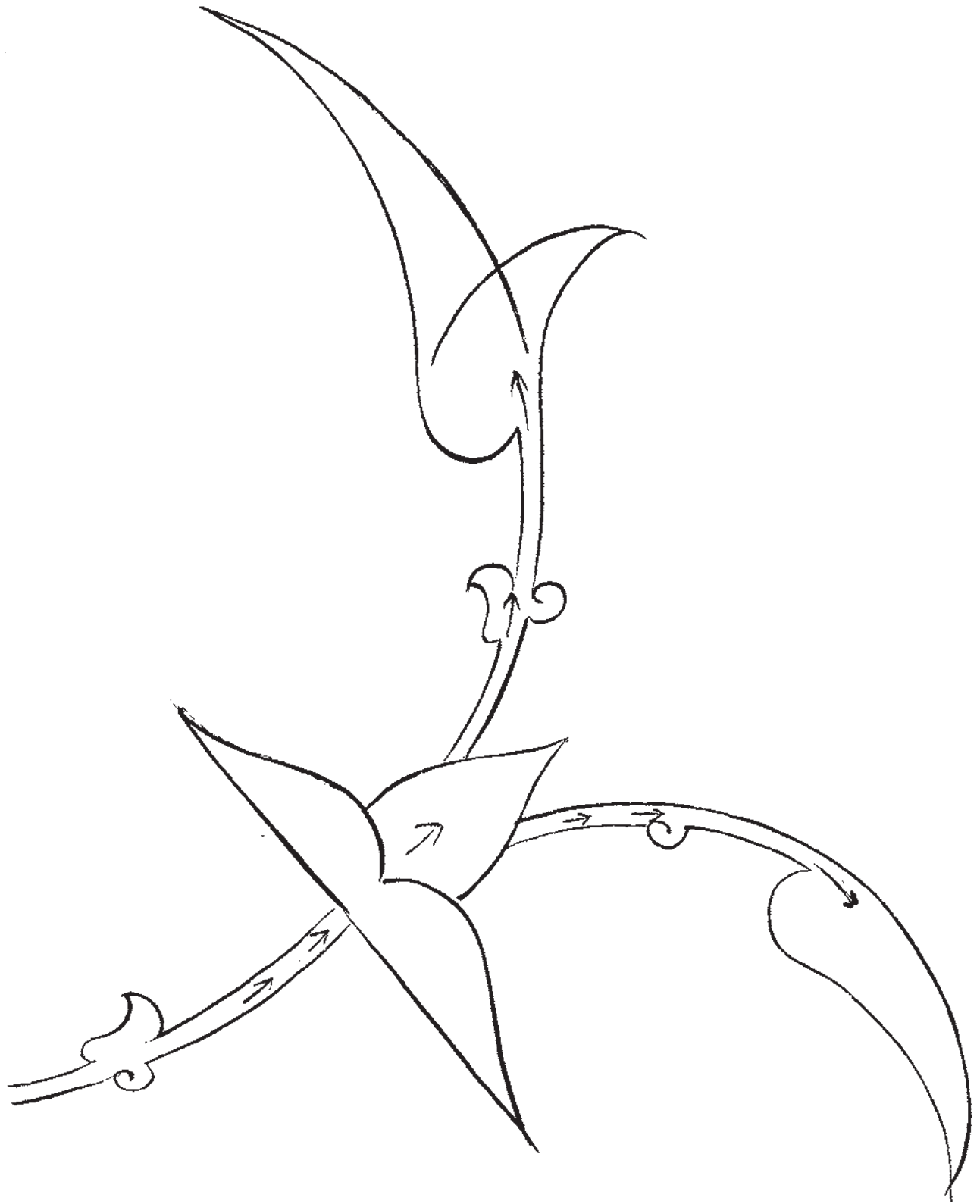

شکل ۲۵-۳ انواع سربندهای لاله‌ای

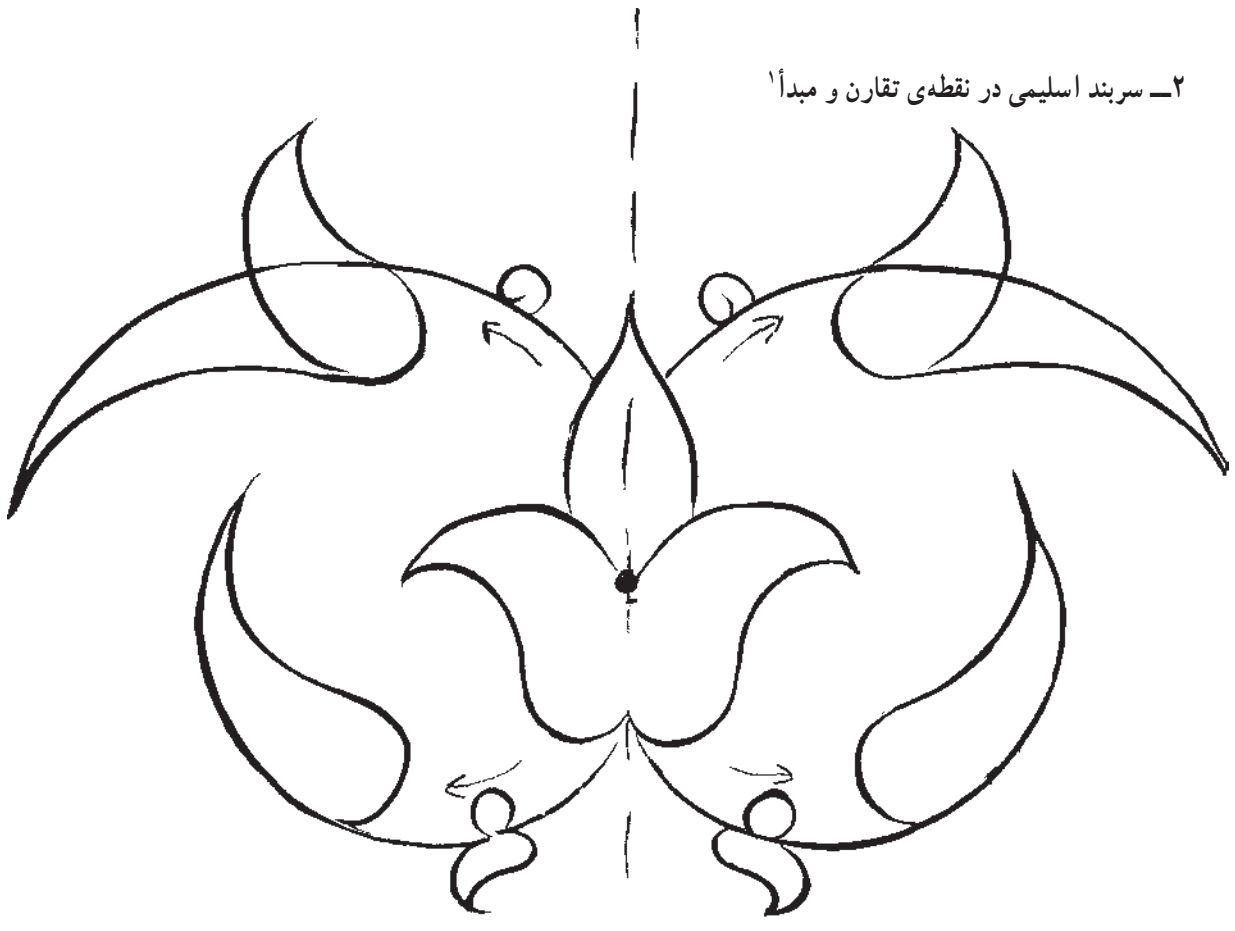
۱- نقطه‌ی انشعاب ۲- محلّ تقارن ۳- نقطه‌ی مبدأ یا ریشه و سراسلیمی در محل‌های مناسب بر روی بنداسلیمی استفاده می‌شود.

ترکیب بندی سراسلیمی و سر بند بر روی بند: با توجه به توضیحات گذشته، سر بند را در سه نقطه از بند می‌توان به کار برد.

شکل ۲۶-۳

۲- سر بند اسلیمی در نقطه‌ی تقارن و مبدأ^۱

خط تقارن

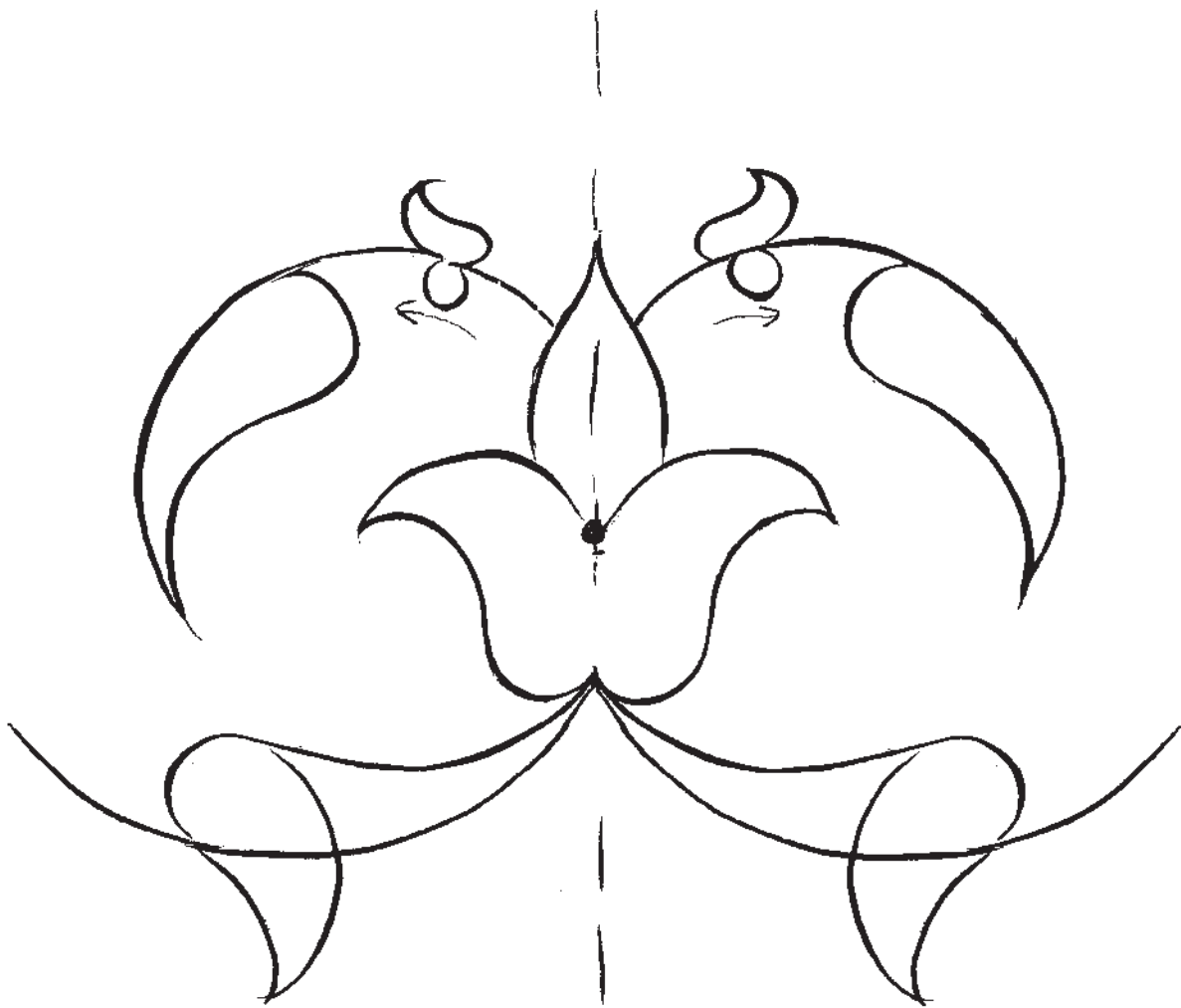
شکل ۲۷-۳

۱-۲ سر بند اسلیمی در نقطه‌ی تقارن

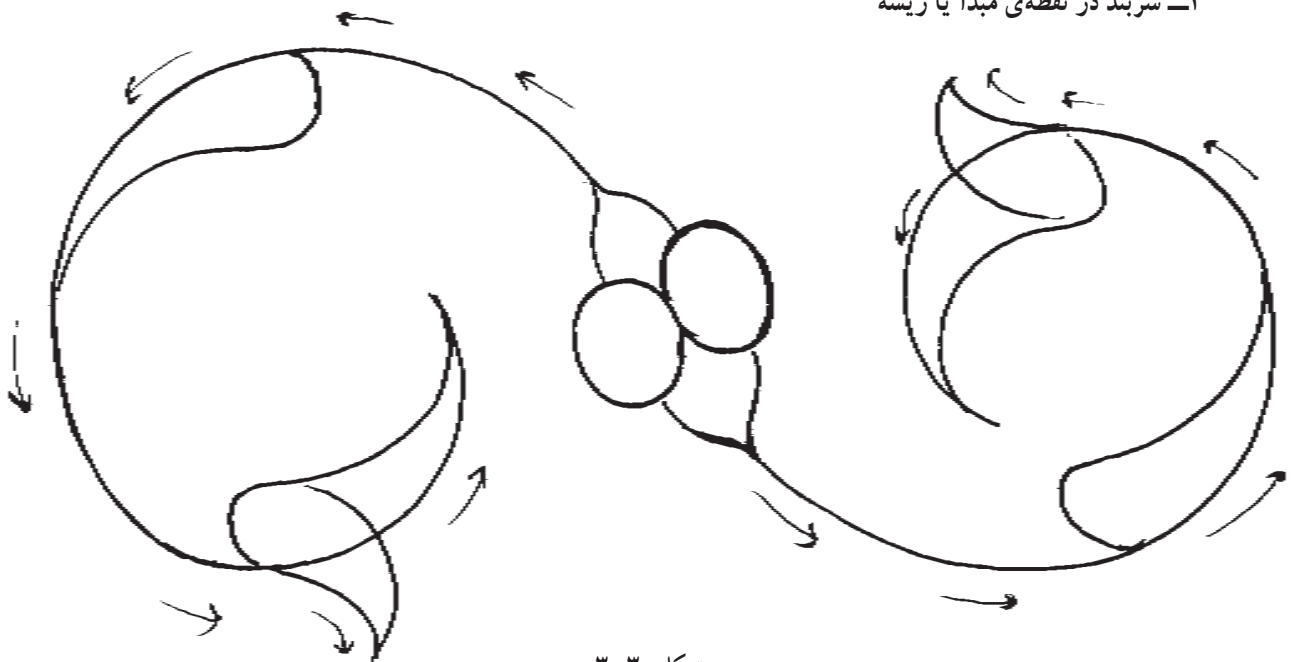
شکل ۲۸-۳

۱- گاهی اوقات نقطه‌ی تقارن می‌تواند نقطه‌ی مبدأ نیز باشد.

شکل ۲۹-۳

۳- سر بند در نقطه‌ی مبدأ یا ریشه

شکل ۳۰-۳

انواع اسلیمی

اسلیمی‌ها از نظر نقش دارای انواع و اجزای متنوعی هستند. برای شناخت دقیق‌تر این مجموعه، ابتدا به طبقه‌بندی

کلی اسلیمی‌ها می‌پردازیم:

طبقه‌بندی اسلیمی‌ها از نظر نوع آن عبارت‌اند از:

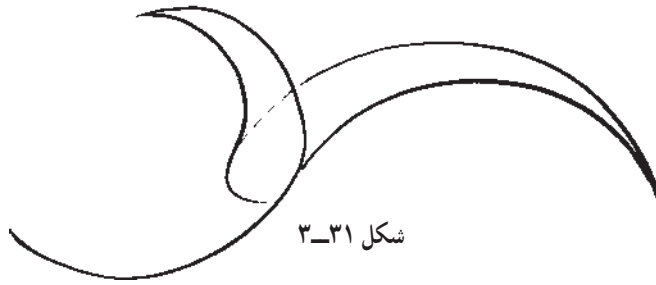
۱- اسلیمی ساده

۲- اسلیمی خرطومی

۳- اسلیمی دهان اژدری

۴- اسلیمی پیچک

۵- اسلیمی ماری

شکل ۳۱-۳

۱- طراحی اسلیمی ساده

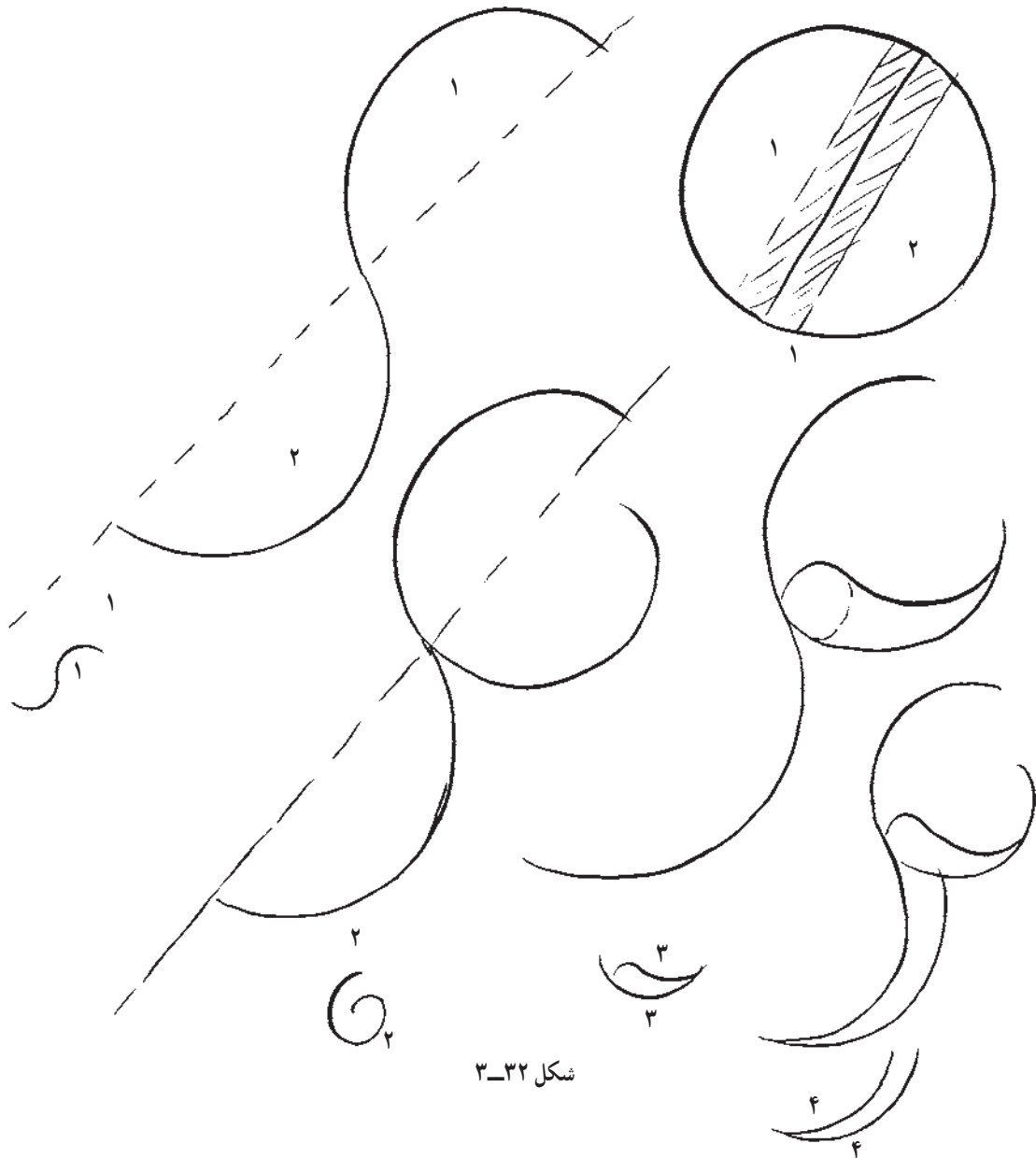
روش طراحی اسلیمی ساده

۱- ترسیم خط تقارن و تقسیم آن به دو قسمت مساوی

۲- طراحی دو قوس معکوس و متقارن بر روی دو

قسمت آن که اندازه‌ی هر یک $\frac{4}{5}$ نسبت شعاع خودشان باشد.

ضمناً اندازه‌ی قوس‌های ۱ و ۲ از نیم‌دایره کم‌تر است.

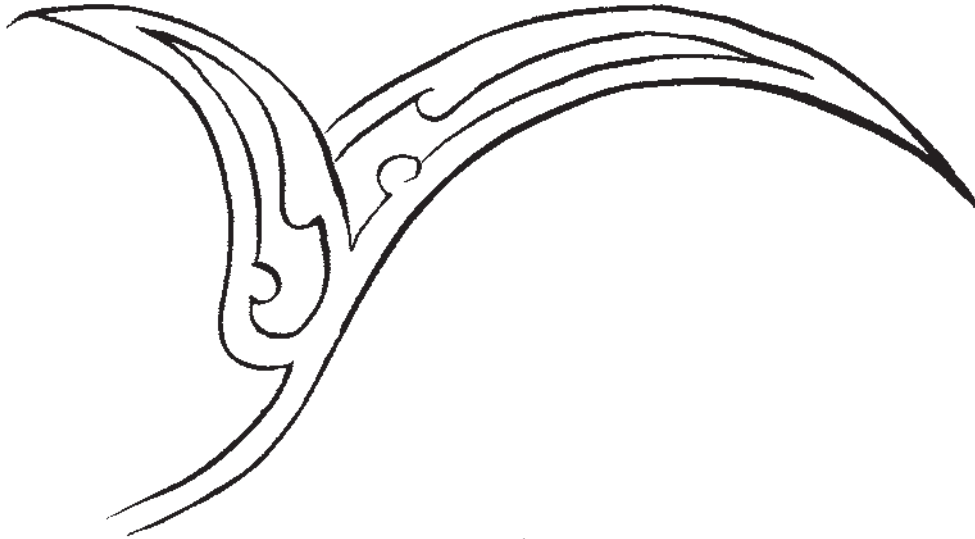

شکل ۳۲-۳

۵- طراحی تنه‌ی اسلیمی به ضخامت قطر دایره‌ی

۳- طراحی قوس حلزون (مطابق شکل)

۴- طراحی سراسلیمی از نقطه‌ی تقارن (مطابق شکل) سراسلیمی

شکل ۳-۳۳

زوااید گاهی در تزئین سر و گاهی در تنه و یا هر دو همزمان صورت می‌گیرد.

۲- نسبت اندازه‌ی قوس‌ها برابر است با $\frac{1}{4}$ قوس‌های

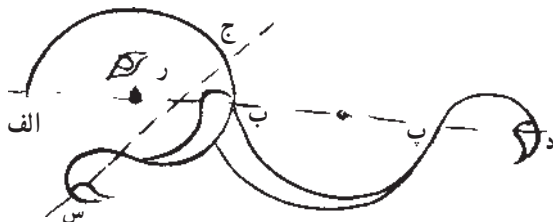
اصلی سر و تنه‌ی اسلیمی (مطابق توضیح زیر و شکل زیر)

پ، د برابر است با نصف ب، پ

س، ر برابر است با نصف ر، ج

۳- برای تزئینات سر قوس‌های خرطومی شکل، اشکال

کوچکی شبیه سراسلیمی نیز می‌توانید بیفزایید.

شکل ۳-۳۵

۲- طراحی اسلیمی خرطومی

در طراحی این نوع اسلیمی، هنرمندان از خرطوم فیل

الهام گرفته‌اند و نقش شبیه سر فیل با خرطوم و عاج را به وجود آورده‌اند.

شکل ۳-۳۴

روش طراحی

۱- مراحل کلی طرح، مشابه طراحی اسلیمی ساده است،

با توجه به این که زوایدی در دو قسمت سر و تنه‌ی اسلیمی

اضافه می‌گردد که در تغییر شکل و نام آن مؤثر است. این

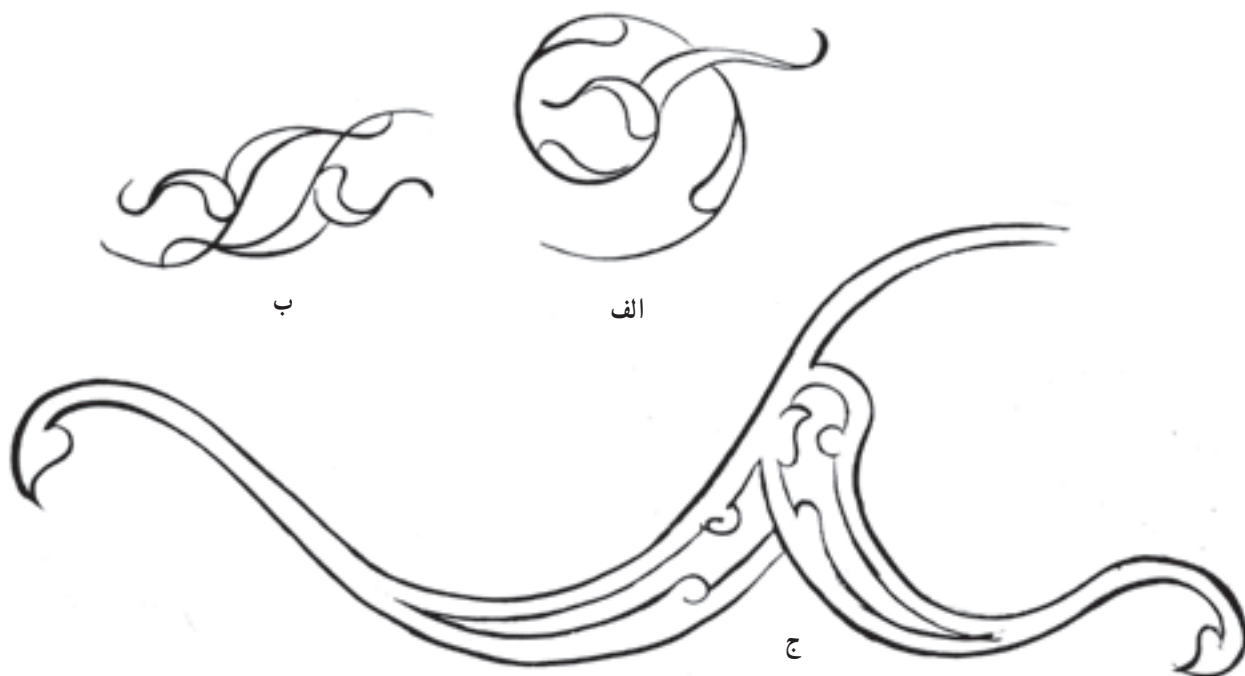
روش‌های مختلف کاربرد اسلیمی خرطومی

۱- ترکیب اسلیمی خرطومی با چند سراسلیمی بر روی

بند (الف)

۲- ترکیب دو اسلیمی خرطومی به صورت بازوبندی (ب)

۳- توسازی یا ساخت و ساز اسلیمی خرطومی (ج)

شکل ۳-۳۶

۳- اسلیمی دهان اژدری

این طرح بر اساس سر و دهان باز اژدها و یا تمساح

طراحی شده است.

شکل ۳-۳۷

اسلیمی دهان اژدری، دو نوع است :

الف - دهان اژدری ساده

ب - دهان اژدری پیچک دار

روش طراحی دهان اژدری ساده

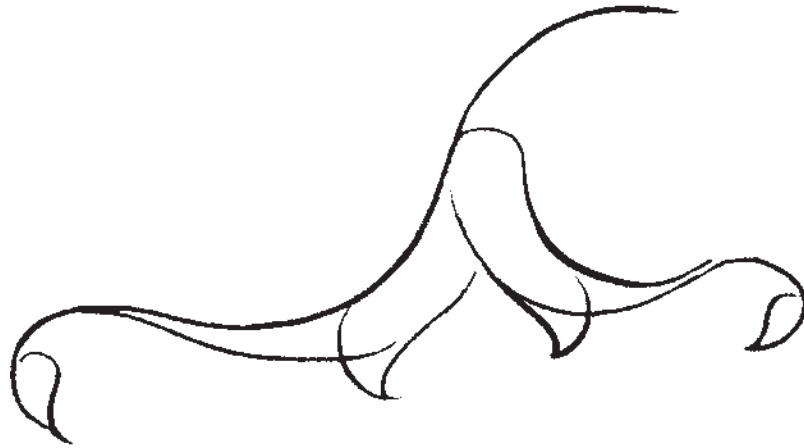
۱- پایه‌ی طرح اولیه آن بر اساس طراحی اسلیمی

خرطومی است، با این تفاوت که در این جا دو زائیده در حکم

فک بالا و پایین دهان اژدها به اسلیمی خرطومی اضافه شده و شکل و نام آن را تغییر داده است.

۲- محل خروج زائیده‌ها درست از وسط قوس‌های

خارجی سر و تنه، از محل تقاطع خطوط آنها تا انتها (مطابق شکل) است.

شکل ۳-۳۸

دلایل اضافه شدن زواید بر اسلیمی خرطومی عبارت‌اند

از :

۱- کاستن از حرکات طولانی قسمت‌های سر و تنه،

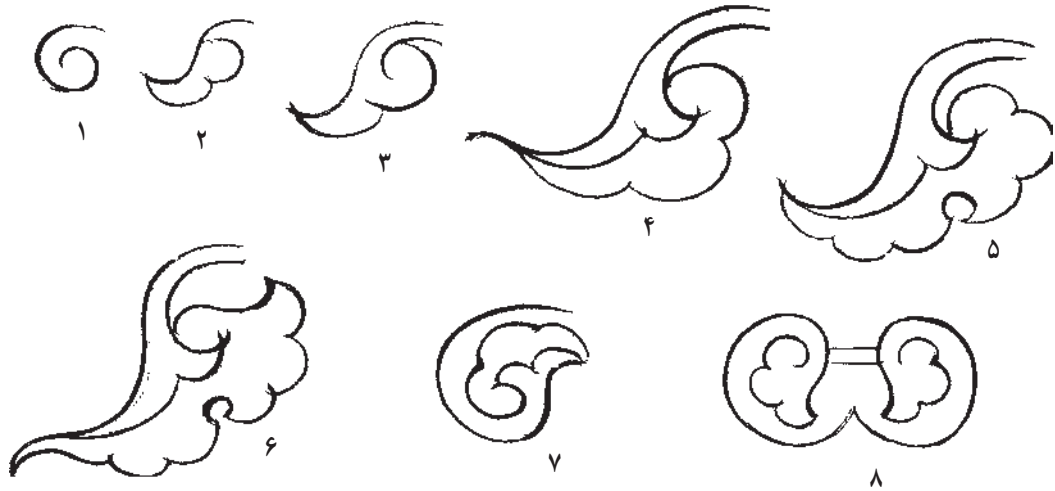
۲- ایجاد تنوع در شکل اسلیمی

شکل ۳-۳۹

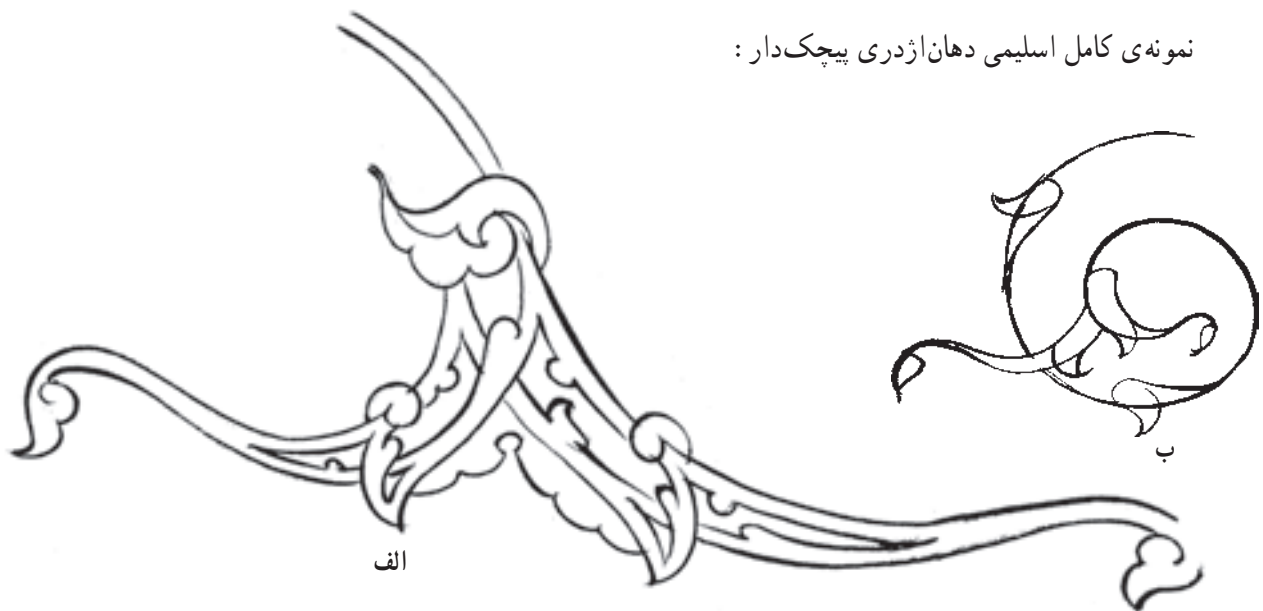

ب - روش طراحی اسلیمی دهان اژدری پیچک دار
 اسلیمی دهان اژدری پیچک دار با افزودن تزیناتی شبیه
 پیچک و پرده در دهانه و قسمت های مختلف اسلیمی
 دهان اژدری ساده به وجود می آید.

شکل ۳-۴۰ نمونه ی طراحی انواع پیچک

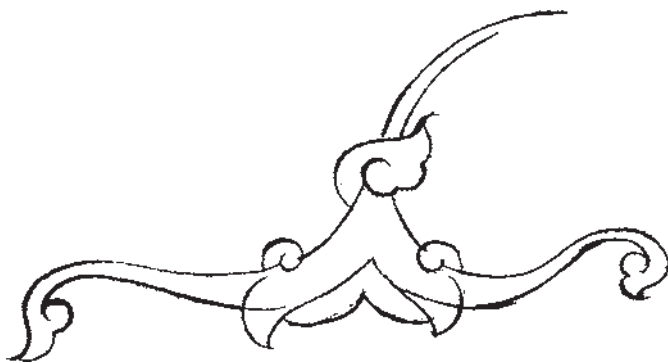
نمونه ی کامل اسلیمی دهان اژدری پیچک دار :

شکل ۳-۴۱ الف - اسلیمی دهان اژدری پیچک دار، ب - اسلیمی دهان اژدری بر روی بند

۴- اسلیمی پیچک

در طراحی این نوع از اسلیمی، محل انشعاب بند به صورتی زیبا ترسیم می گردد که دهانه ی ایجاد شده در انشعاب بند، به صورت یک اسلیمی جذاب و کاملاً تزینتی درمی آید و انواع پیچک و پرده، عامل تنوع و تزین آن است.

شکل ۳-۴۲

روش طراحی اسلیمی پیچک

۱- طراحی دو قوس سر و تنه (مطابق شکل)

۲- ایجاد پرده در فضای باز دهانه‌ی اشعاب

۳- ایجاد تزئین دندان‌ه‌ان‌اژدری

۴- افزودن پیچک‌ها و تزئینات لازم

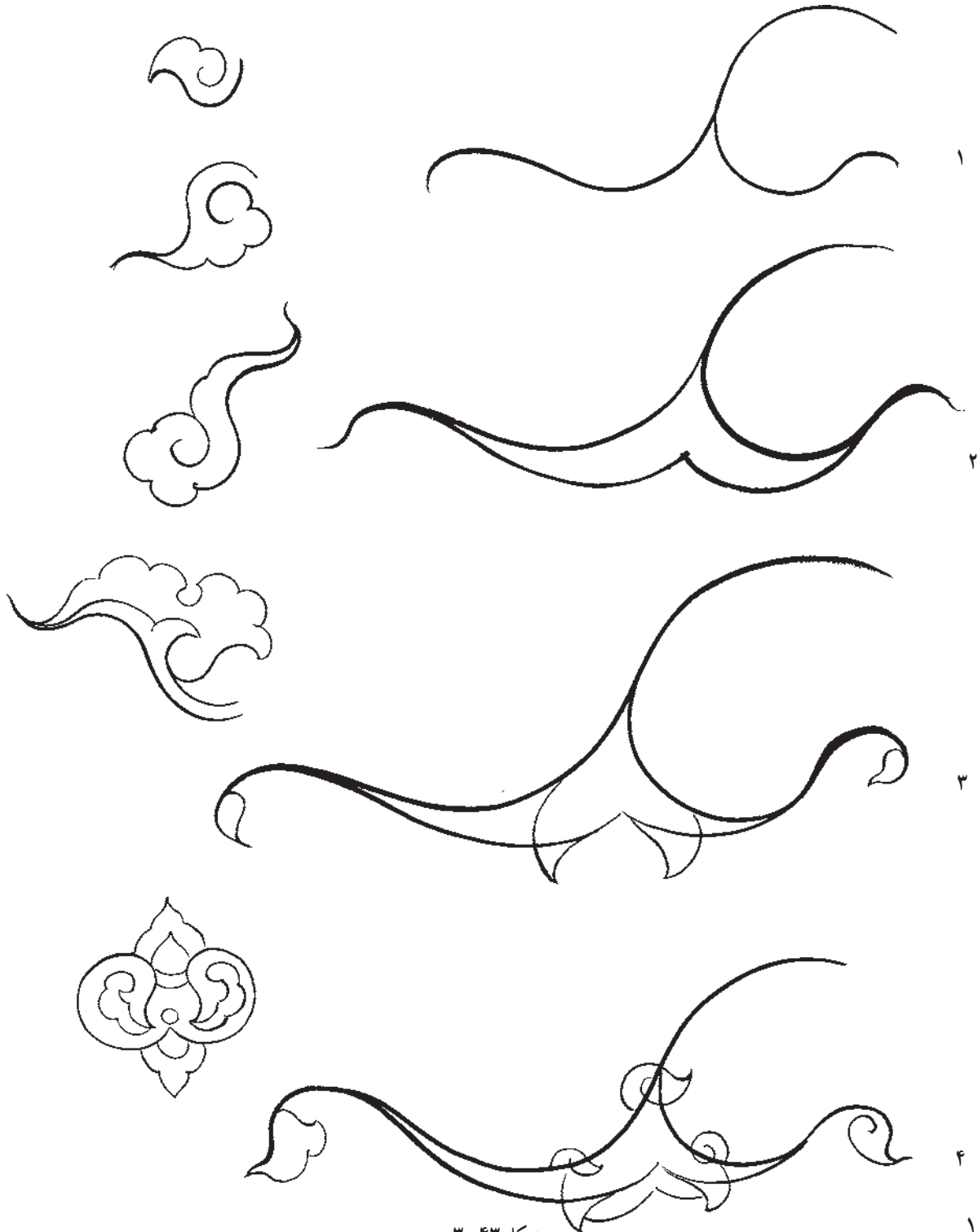
یادآوری: در این نوع اسلیمی از تزئینات و زواید دیگر

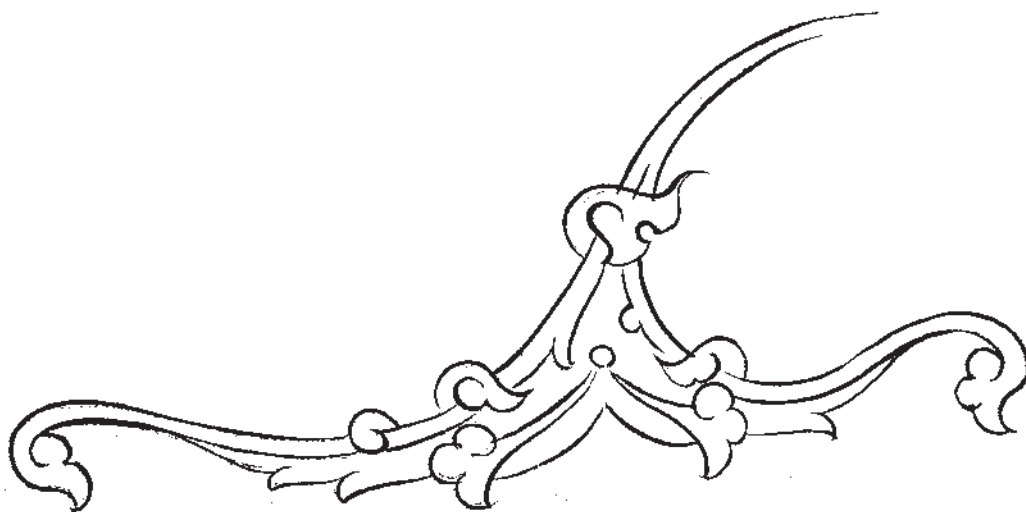
اسلیمی‌ها، در حدّ نیاز، استفاده می‌شود و هنرمند با زیرکی

تمام از زیبایی‌های حاصل از اشعابات و حرکات بند اسلیمی

استفاده می‌کند و به خلق آثار زیبایی می‌پردازد که این نوع

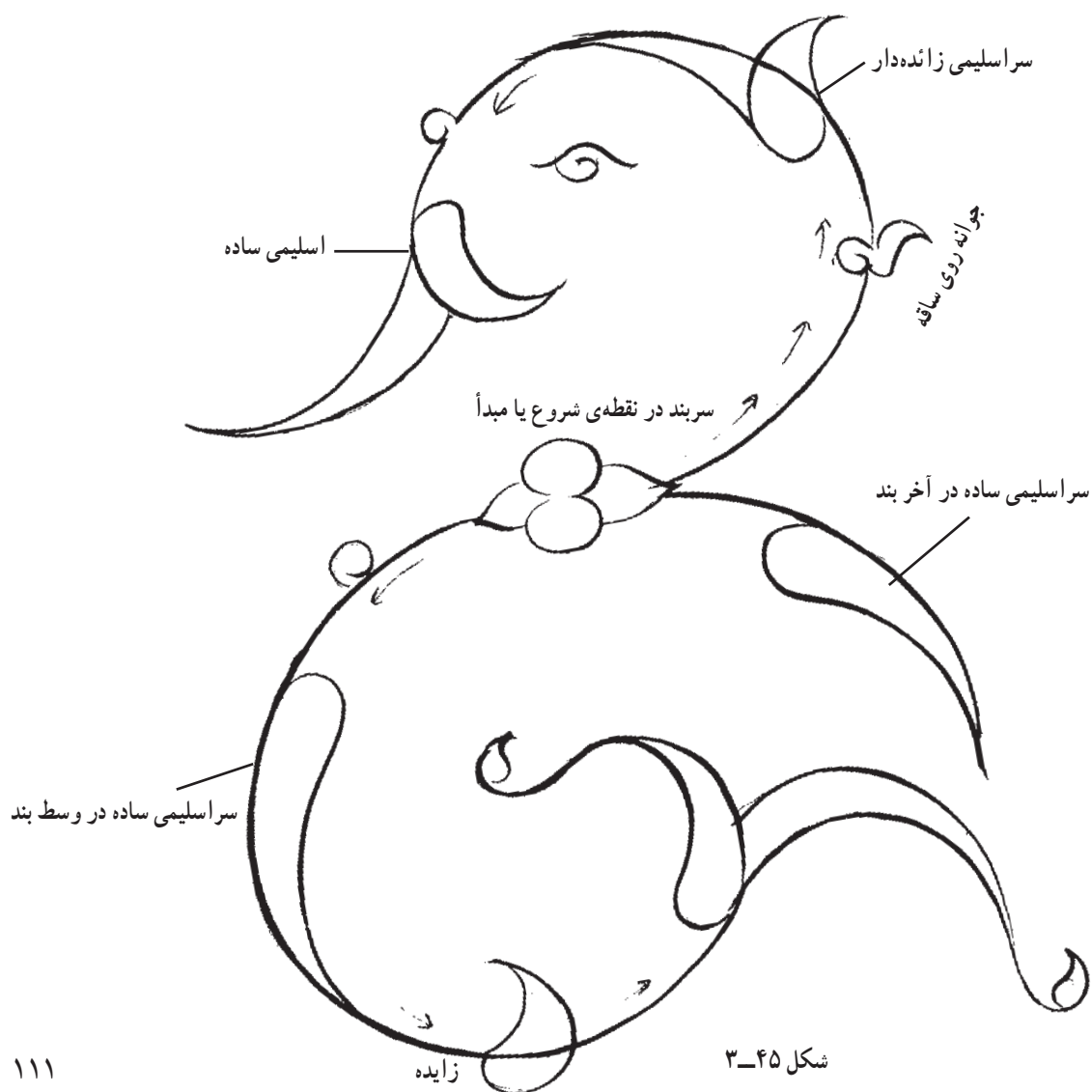
اسلیمی از نمونه‌های آن است.

شکل ۳-۴۴ طرح کامل اسلیمی بیچک

تمرین ۱: ترکیب بندی اسلیمی ساده با اسلیمی خرطومی که یک سر بند در آن نقطه قرار گرفته است، استفاده می شود و بر روی بند اسلیمی به صورت آزاد. چند سر اسلیمی، به عنوان یک نوع از انواع ترکیب بند، در آن در این نوع ترکیب بندی، از دو بند معکوس از یک مبدأ، اجرا می گردند. در این جا، یک نمونه برای تمرین ارائه شده است.

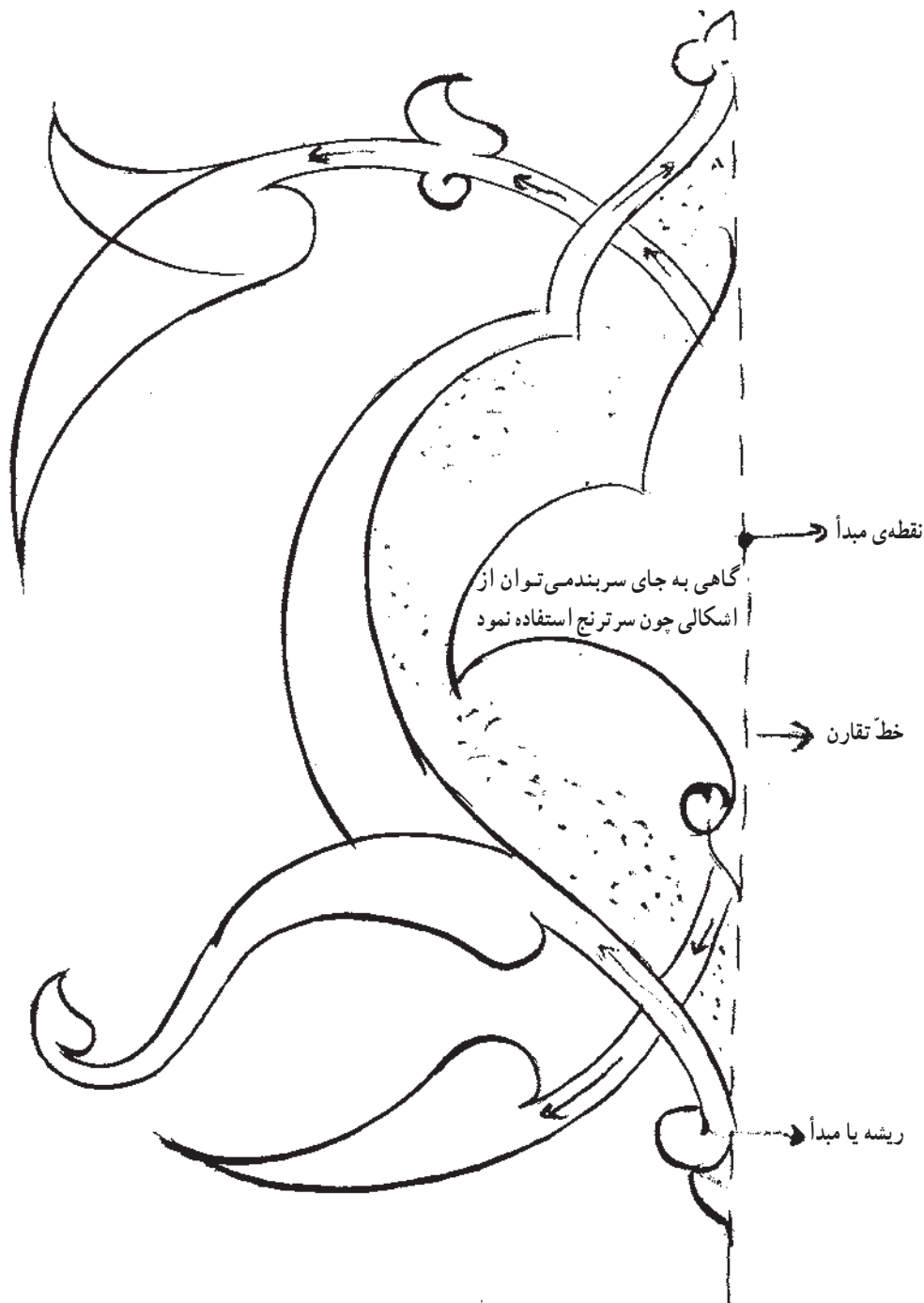

شکل ۳-۴۵

زایده

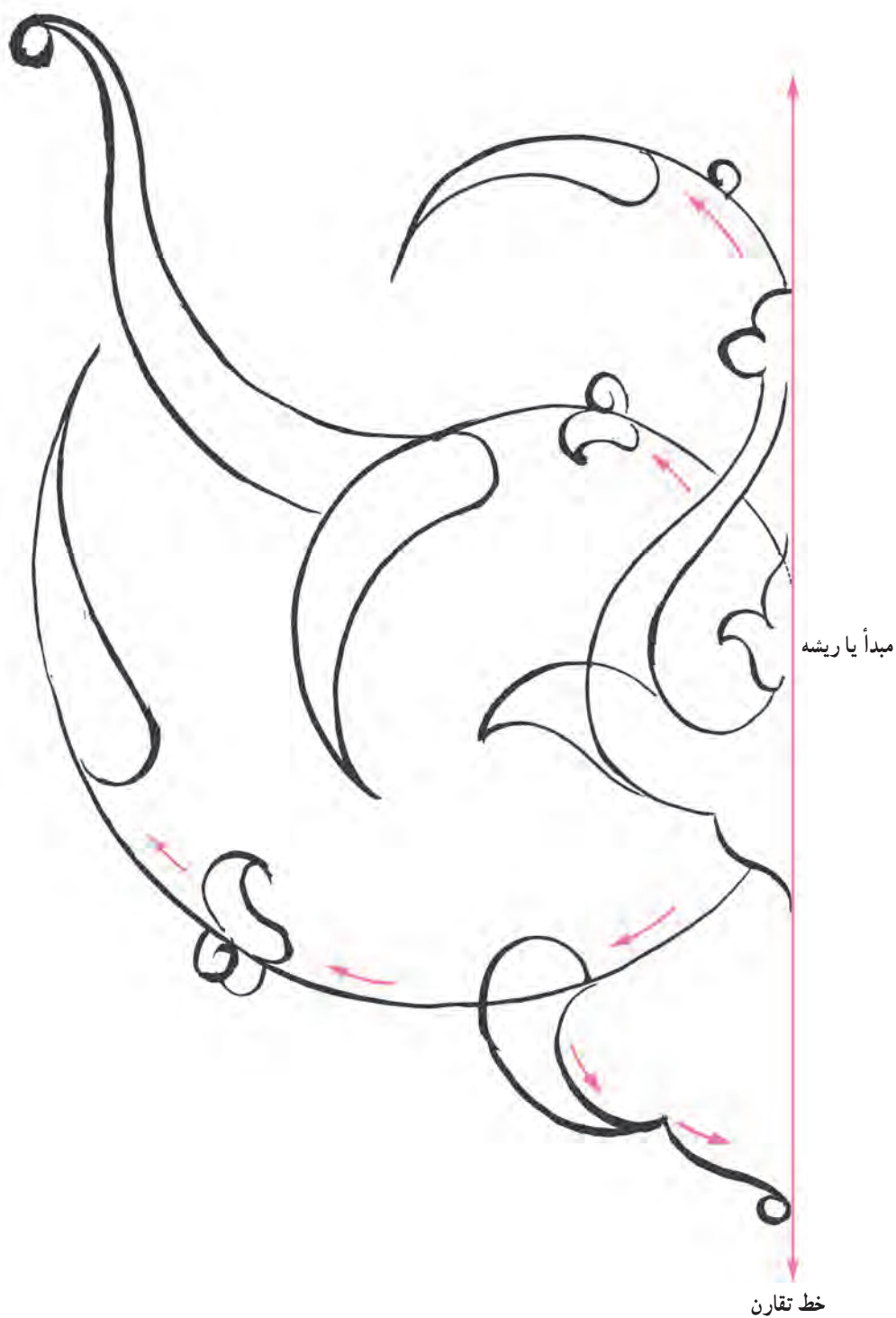
تمرین ۲: ترکیب بندی اسلیمی خرطومی بر خط تقارن و بند و سرهای اسلیمی ساده و زایده دار. در این نمونه از انواع ترکیب بندی اسلیمی خرطومی و بند و سر اسلیمی ساده و زایده دار با روش قرینه ای استفاده می شود.

در ضمن از ترکیب بندی اسلیمی ها با یکدیگر می توان اشکال جدیدی نیز به وجود آورد، مانند زمینه ی نقطه گذاری شده ی شکل زیر، که در صورت قرینه شدن، مانند یک سرترنج است.

شکل ۴۶-۳

تمرین ۳: ترکیب بندی اسلیمی خرطومی و سریند و سرهای اسلیمی و زایده. در این ترکیب بندی نقطه‌ی شروع اجزای بندها می‌تواند در وسط خط قرینه باشد. که سریند و صنوبری در آن محل قرار می‌گیرد و در صورت کامل شدن قرینه، شکل یک پروانه را به وجود می‌آورد.

شکل ۴۷-۳

مطالعه آزاد

آیا می‌دانید ترکیب‌بندی در هنر اسلامی پیوندی با اندیشه، حرکت، بالندگی و زندگی دارد؟ چنان‌که بزرگان دین فرموده‌اند: «در هیچ راهی گام برندارید مگر با اندیشه و اندوخته‌هایی از آگاهی»^۱ در ترکیب‌بندی انواع نقوش اسلیمی و ختایی آغاز حرکت بیش‌تر با یک گل بزرگ و یا یک سربند محکم و استوار است و انتهای ساقه به یک غنچه یا برگ کوچک و تازه رُسته ختم می‌شود. این می‌تواند یادآور یکی از مهم‌ترین نگرش‌های ما در زندگی باشد. گویی هنرمند مسلمان در تلاش است تا تفکر دینی خود را به گونه‌ای موزون و شاعرانه در طراحی خود بازگو نماید. بنابراین، گل بزرگ یا سربند می‌تواند نماد و سرچشمه‌ی آگاهی و استواری باشد، بندختایی یا اسلیمی در راستای هدف به منزله‌ی مسیر اصلی و شاخه‌های فرعی مانند تجربه‌های فردی در زندگی می‌ماند. نشان‌دن برگ نورسته و غنچه در انتهای ساقه را نیز می‌توان اشاره‌ای ظریف به امیدواری در مسیر حرکت دانست. گویا می‌خواهد به ما یادآوری کند که هرگاه با آگاهی در راهی قدم برداریم، دیگر ناامیدی و پریشانی جایی ندارد و می‌توانیم محکم و پایدار ادامه بدهیم و همواره، ضمن برخورداری از رحمت خداوند، در حرکت باشیم. همان‌گونه که در قرآن کریم آمده است: «از رحمت خداوند ناامید نشوید.»^۲

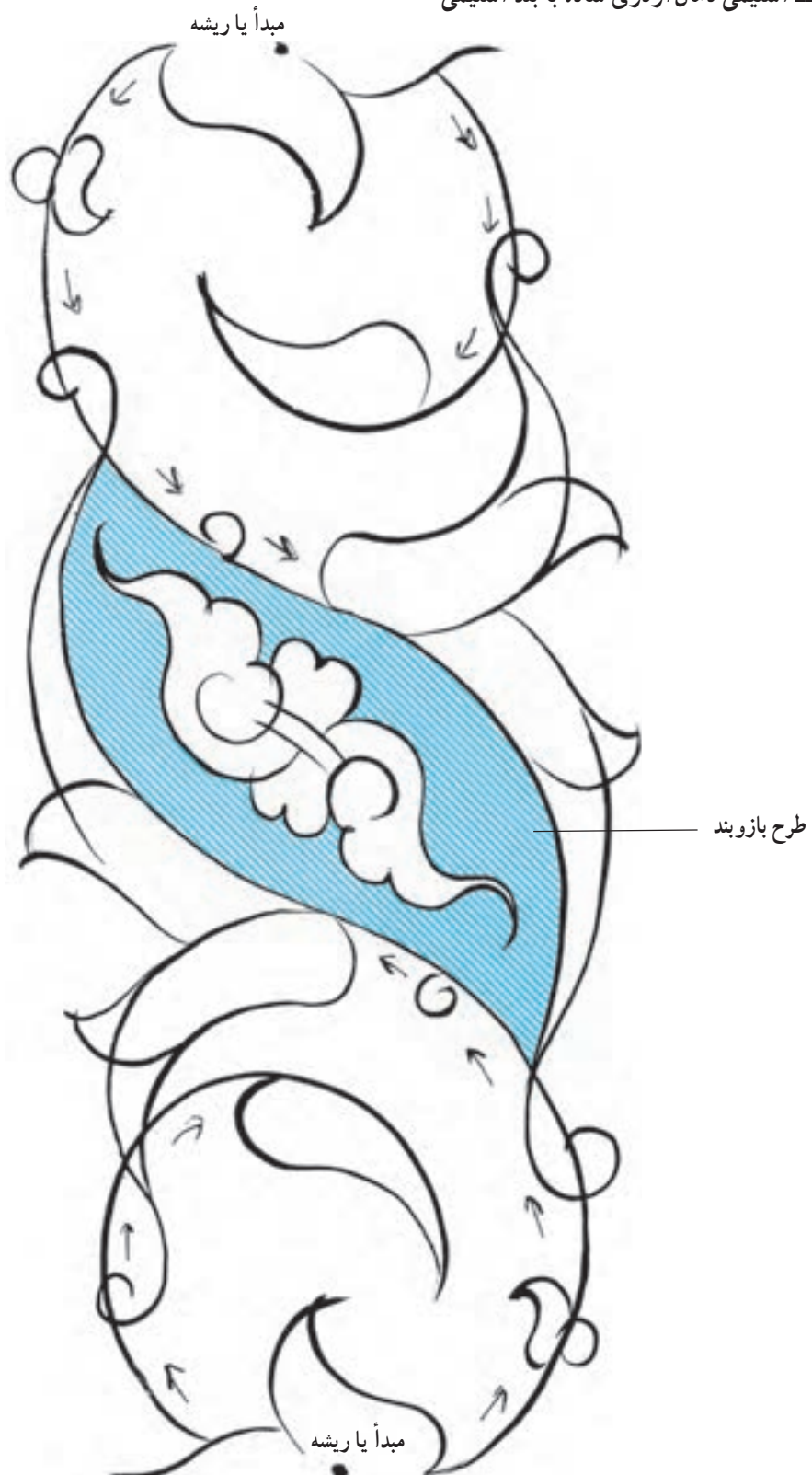
تصویر ترکیب‌بندی نقوش اسلیمی و ختایی در کاشیکاری

۱- از امام صادق(ع)

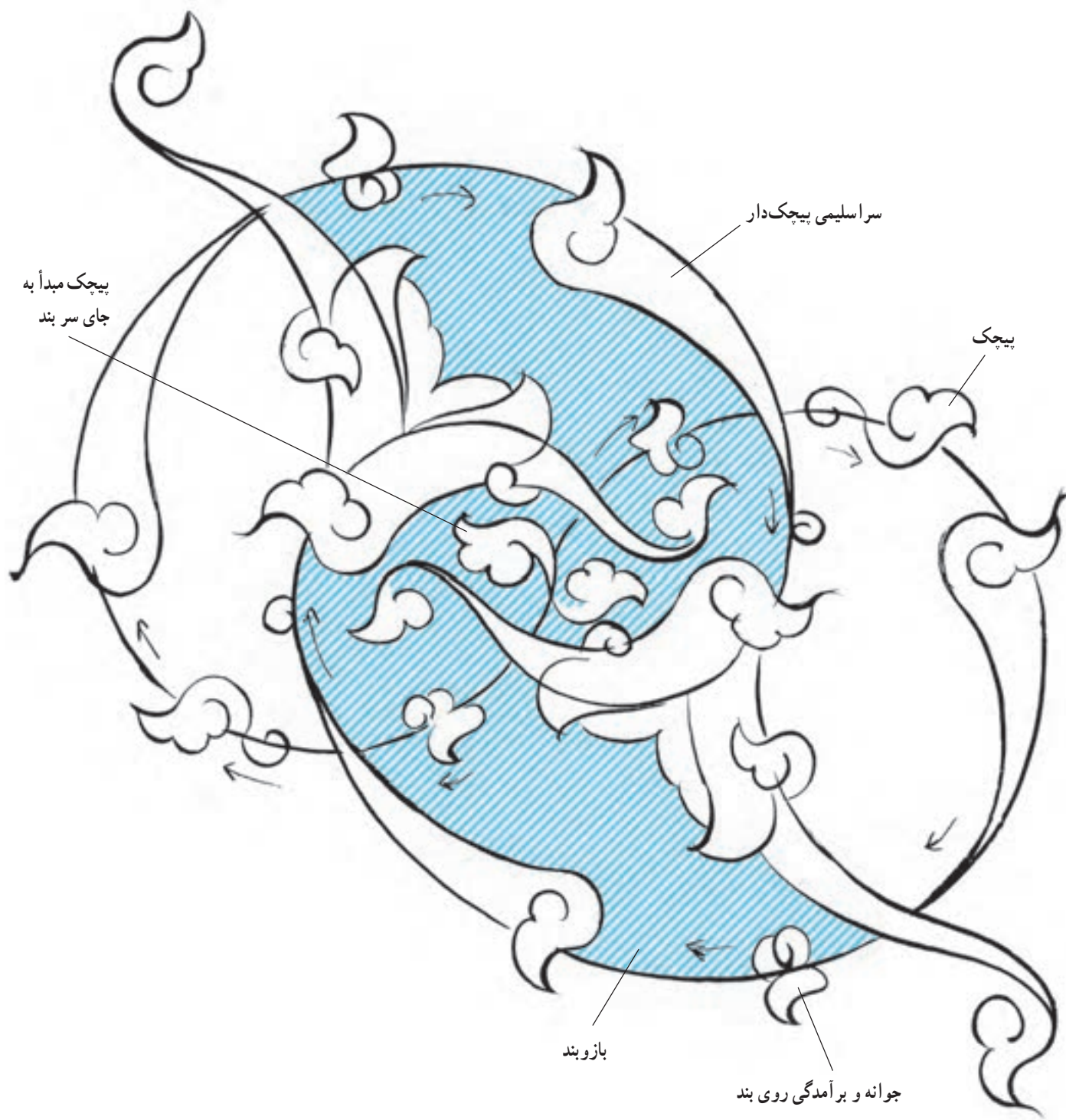
۲- لا تفتنوا من رحمة الله..... سوره‌ی مبارکه‌ی ص آیه‌ی ۵۳

ترکیب بندی

الف - اسلیمی دهان اژدری ساده با بند اسلیمی

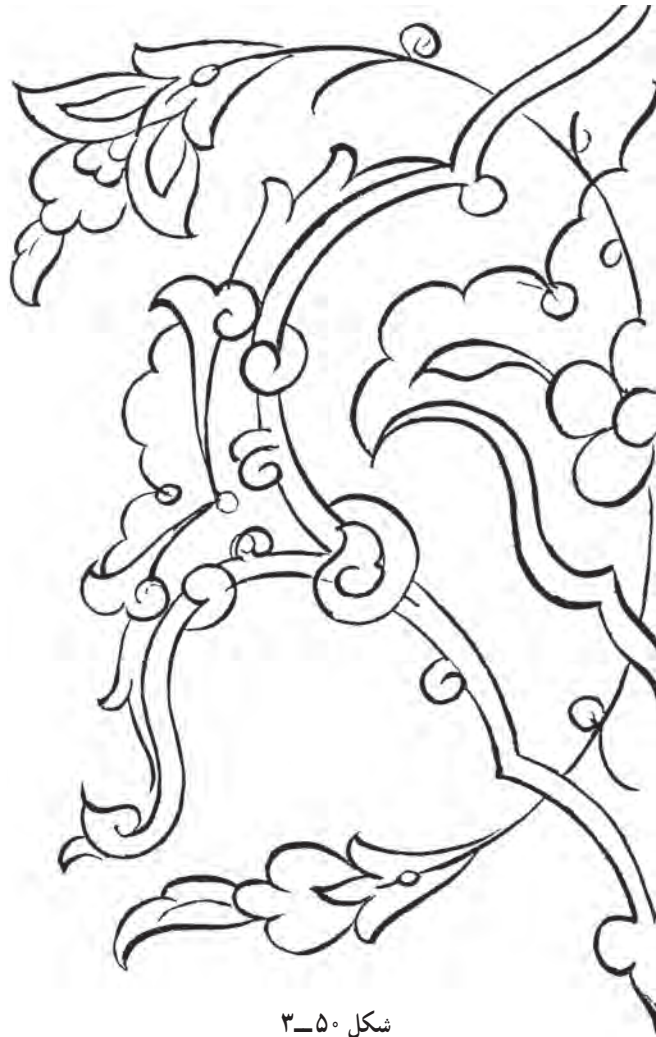

شکل ۴۸-۳

شکل ۴۹-۳

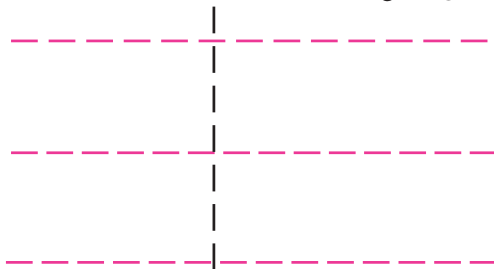

شکل ۳-۵۰

روش طراحی

- ۱- ترسیم خط تقارن و تقسیم آن به دو قسمت مساوی
- ۲- ترسیم سه خط از نقاط پاره خط تقارن با زاویه‌ی قائمه (مطابق شکل ۳-۵۱ الف).

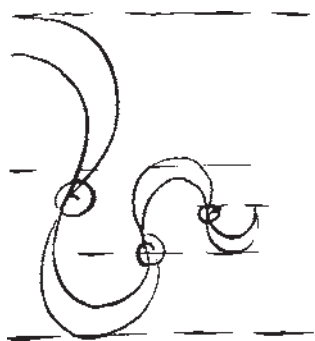

شکل ۳-۵۱ الف

اسلیمی ماری^۱: اسلیمی ماری، نوع دیگری از خانواده‌ی اسلیمی هاست. به دلیل شباهتی که با حرکت و شکل مار دارد به آن اسلیمی ماری گفته می‌شود و از نظر ساختمان ظاهری و شیوه‌ی طراحی و تزیینات با اسلیمی‌های نام‌برده متفاوت و مستقل از آن هاست. در طراحی آن از بند و سربند استفاده نمی‌شود و آزادانه در طراحی سنتی به کار می‌رود. جالب است بدانیم، همان طوری که مار خزنده‌ای است وحشی و مهار نشدنی و مستقل از دیگر جانوران و به صورت آزاد در طبیعت مشاهده می‌شود، اسلیمی ماری نیز با همین خصوصیات به صورت آزاد و مستقل طراحی می‌گردد.

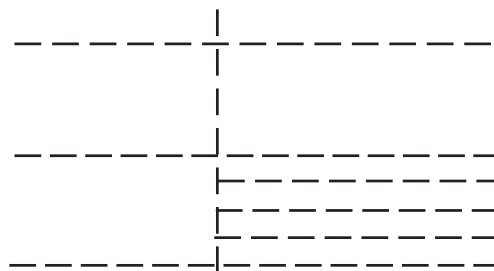
۱- به یکی از انواع اسلیمی ماری، که تزییناتی شبیه ابر دارد «اسلیمی ابری» یا «ابر چینی» نیز گفته می‌شود.

- ۱- طراحی قوس بیرونی
- ۲- طراحی ضخامت یا قوس داخلی
- ۳- طراحی پیچک

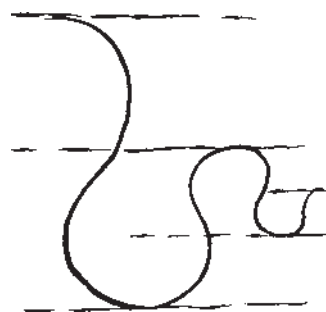
شکل ۳-۵۳

- ۳- تقسیم پاره خط پایینی به چهار قسمت مساوی و ترسیم خطوط دیگر آن (مطابق شکل ۳-۵۱-ب)

شکل ۳-۵۱ ب

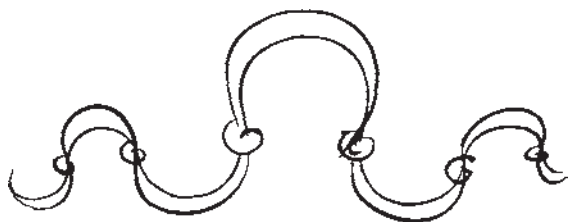
- ۴- طراحی مقدماتی اسلیمی ماری (مطابق شکل ۳-۵۱-ج)

شکل ۳-۵۱ ج

انواع اسلیمی ماری: اسلیمی ماری بر دو نوع است:
الف - غیر متقارن ب - متقارن

الف - اسلیمی ماری غیر متقارن: در این نوع، حرکت مار تقلید می‌شود ولی کاملاً آزادانه است و برای پرکردن فضاهای خالی طراحی می‌گردد. از این رو، به هر شکلی که طراح مد نظر داشته باشد قابل اجراست.

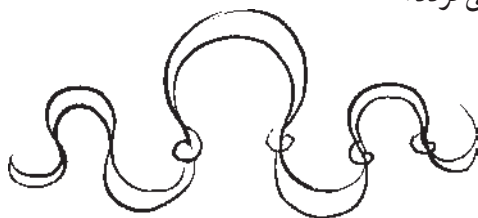
شکل ۳-۵۴

- ۵- طراحی قسمت داخلی

شکل ۳-۵۲

ب - اسلیمی ماری متقارن: این نوع اسلیمی با روش قرینه‌ای طراحی می‌شود و محور طراحی در این نقش خط تقارن است و به دو صورت، با قوس‌های باز و یا بسته، اجرا می‌گردد.

شکل ۳-۵۵ الف - اسلیمی ماری باز

- ۶- افزودن پیچک‌های مختلف از بزرگ به کوچک در قسمت‌های پیچیده شده‌ی طرح.
قسمت دیگر طرح را به همین صورت طراحی کنید.
تمرین و ممارست لازم و ضروری است.

شکل ۳-۵۵ ب - اسلیمی ماری بسته

ترکیب بندی اسلیمی ماری متقارن با بند ختایی:

طرح واگیره

شکل ۳-۵۶

خودآزمایی

- ۱- ساختمان اسلیمی (بند اسلیمی، سراسلیمی، سربند اسلیمی) را توضیح دهید.
- ۲- سراسلیمی را طراحی و توسازی کنید.
- ۳- انواع سربند اسلیمی را طراحی کنید.
- ۴- انواع ترکیب بندی سراسلیمی و سربند را بر روی بند اجرا کنید.
- ۵- انواع اسلیمی را نام ببرید و طراحی کنید.
- ۶- ترکیب بندی های مختلفی از انواع اسلیمی، سربندها و بندها را طراحی کنید.